

**COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE
DEĞERLENDİRME ÜZERİNE BİR ÖRNEK ÇALIŞMA**
(An exemplifying study on measurement and assessment in
geography education)

Dr. Ali BALCI*

ÖZET

Bu çalışmada; ilk, orta ve yüksek öğretimde ölçme ve değerlendirmede kullanılan ve yerine göre iyi sonuçlar alınan, fakat her ders ve konu için bu özelliğini koruyamayan klasik yazılı yoklamaların kullanılmasından daha geçerli ve güvenilir sonuçlar alınacağı kanaatini taşıdığımız, bilinen fakat yaygın bir biçimde kullanılmayan, farklı soru türlerinden oluşan örnek bir ölçme ve değerlendirme sınavı hazırlanmıştır.

Bu örnek çalışmanın yaygınlaştırılmasıyla birlikte, bazı ders ve konularda ölçme ve değerlendirmede yaşanan problem ve eksikliklerin azalacağı umulmaktadır. Çünkü ölçme araçlarının birinin diğerinden daha iyi olması beklenemez. Ancak ihtiyaçları karşıladığı oranda bu mukayese yapılabilir.

ABSTRACT

In this study it has been prepared a good example of measurement and assessment written exams. The classical ones, being applied in primary, secondary and high school as well as universities, even though occasionally some good results were taken form those exams, are generally adequate. But in this study it has been introduced such a type of measurement and assessment written exams that it is belived it can be more meticulous than the classical ones.

It has been expected that by being spread of this study, the problems and inadequacies which experienced measuring and valuing some subjects and lectures, can be eliminated since it can never be said that any measurement method is better than the other but it can also be carry out some comparisions according to needs.

GİRİŞ

Coğrafya eğitimi hangi düzeyde ve hangi dönemde verilirse verilsin, coğrafya eğitimi alan öğrencilerin doğal olarak daha önceden

---

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisidir (e-mail:abalci@marmara.edu.tr).

sahip olmadıkları bazı yeni davranışlarda bulunmaları ya da önceki davranışlarında bazı değişiklikler göstermeleri beklenir. Bu değişiklikler zihinsel, duyuşsal ve devinişsel hareketlere yansıma şeklinde olabilir. Bu durum aynı zamanda eğitimin de bir gereğidir. Ancak öğrencide görülen bu davranış değişikliğini ölçmek ve değerlendirmek de bir ihtiyaçtır. Bunu gözlemenin en pratik ve en yaygın yolu olarak, genelde sınırlı sayıda sorudan oluşan klasik yazılı yoklamalar uygulanmaktadır. Ancak, başarının ölçülmesinde yapılan bu tür sınavların ölçüt alınarak, değerlendirmelerin sadece buna göre yapılmasının çeşitli zorlukları ve eksiklikleri bulunmakta, dolayısıyla da karar vermede çeşitli problemler yaşanmaktadır.

Biz bu çalışmamızda, bazı ders ve konularda yaşanan bu tür problem ve eksiklikleri mümkün olduğunca asgari düzeye indirmek için örnek bir ölçme ve değerlendirme soruları hazırladık. Bu tür sorularla öğrencilerin davranış değişikliklerini ölçme ve değerlendirmenin daha geçerli ve güvenilir olacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak sınırlıda olsa kullanılan bu modelin daha da geliştirilebileceğini ve nihaî bir hedef olmadığını da biliyoruz.

İLK, ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİMDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME: YAZILI YOKLAMA

Türkiye’de; ilk, orta ve yüksek öğretimde, ölçme ve değerlendirmede faydalanılan metotlardan en sık kullanılanı ve bilineni, sınırlı sayıda sorulardan oluşan serbest cevaplı (klasik, açık uçlu, kompozisyon) yazılı yoklamalardır. Bu tür sınavların; ilk, orta ve yüksek öğretimin belli dönem, ders, bölüm, konu ve aşamalarında başarılı sonuçlar verdiği bilinmektedir. Ancak aynı kanaati tüm ders ve konular için de taşımak mümkün değildir. Çünkü derslere ve konulara göre ölçülmek istenen davranış değişiklikleri farklılıklar gösterebilmektedir. Kaldı ki aynı ders yılı ya da dönem boyunca işlenen konuların sayısının artmasına bağlı olarak başarının ölçülmesinde kullanılacak ölçütler de doğal olarak fazlalaşmaktadır. Dolayısıyla da kapsamı genişleyen bir dersi bir veya birkaç soruyla ölçmek zorlaşmaktadır.

Bunun yanında öğrencilerin ilk, orta ve yükseköğretim eğitimi sonrası bir sonraki basamağa geçebilmeleri için uygulanan çeşitli sınavlar, okuldaki öğrenci başarısını ve not ortalamasını etkileyen bilindik klasik yazılı yoklama şeklinde değil, çoktan seçmeli sorulardan

oluşmaktadır. İlk öğretimden sonra Lise Giriş (LGS), Devlet Parasız Yatılı (DPYS), Askeri Lise Giriş (ALGS) sınavları, lise sonrası Öğrenci Seçme (ÖSS), Kamu Personeli Seçme (KPSS) sınavları, ön lisanstan lisansa geçmek için Dikey Geçiş (DGS), lisans ve yüksek lisans programlarından sonra KPSS ve Lisansüstü Eğitim (LES) sınavları gibi daha sayılabilecek birçok imtihan bu tür uygulamalara verilebilecek örneklerdir. Dolayısıyla da öğrencilerin hayatlarında bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek ve bir ölçüde ileriki yıllarda uğraşacağı iş hayatını belirleyecek bu tür sınavlar, okuldaki uygulamaların aksine farklı tür sorularla ölçülmekte ve başarıları da buna göre değerlendirilmektedir. Bu da öğrenciyi doğrudan etkilemekte, öğretmeni de bir ölçüde çoktan seçmeli soru çözmeye ve kullanmaya itmektedir.

Bu çalışmamızla ulaşmak istediğimiz hedefimiz bu tür uygulamaları eleştirmekten ziyade, bilinen fakat yaygın biçimde kullanılmayan, ancak kullanılması halinde coğrafya eğitiminin belli aşamalarında, faydalı olacağına inandığımız bir sınav örneğinin yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Çünkü uzun uğraş ve emek harcanarak öğrencilerin coğrafi bilgiyle kazanacakları davranış değişikliklerini ölçmek ve başarıyı buna göre değerlendirmek rastlantılara bırakılmamalıdır.

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Coğrafya eğitiminde ölçme ve değerlendirme görevi ehil kişilerce yerine getirilmelidir. Bunun içinde en ehliyetli kişilerden biri ve en önemlisi kuşkusuz coğrafya öğretmenidir. Bu öğretmen; üniversitede profesör, doçent vs. iken, ilk ve ortaöğretimde coğrafya öğretmenidir. Dolayısıyla coğrafya öğretmeni coğrafi bilgilerle öğrenciyi kazandırdığı yeni bilgi ve davranışların nasıl bir sıra ve zamanlama ile yapılacağını hangi öğelerden faydalanarak, hangisinin önce hangisinin sonra, hangi etkinliklerle hangi yaklaşımın daha etkili olduğunu yani coğrafya eğitiminin planlamasını en iyi bilen kişidir. O yüzden, öğrettiği coğrafi bilgilerin ve hedeflediği davranış değişikliklerinin ölçülmesini de en iyi bilenlerden biridir. Bunu yaparken değişik soru tipleri ve uygulama yöntemleri kullanabilir. Bunlar da sözlü ve yazılı sorulardan oluşabilir.

Ölçme ve değerlendirmede kullanılan soru türleri farklılıklar göstermektedir. Bunlar, genelde serbest cevaplı sorular (klasik, açık uçlu,

kompozisyon), sınırlı cevaplı sorular (kısa cevaplı, tamamlamalı), hazır cevaplı sorular (doğru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirmeli) şeklinde tasnif edilmektedir. Bu soru türlerinden her birinin güçlü ve zayıf yönlerinin olduğu da bilinen bir gerçektir. Fakat bu gerçekliklerin dikkate alınarak uygulamaların buna göre yapılması da bir zorunluluktur. Bu da coğrafya öğretmenin yüklediği bir sorumluluktur.

Coğrafya öğretmeni, ölçme ve değerlendirmede kullanacağı ölçütleri belirlerken ölçme araçlarının birinin diğerine göre daha iyi olmadığını, ancak ihtiyaçları karşıladığı ölçüde yeterli ya da yetersiz olduğunu bilir ve soruların özelliklerine göre uygulamalar yapar. Eğer, öğrencilerin bilgi, kavrama, analiz, sentez, kıyaslama ve uygulama gücünü ölçme gibi karmaşık ve önemli sorunların çözülmesini amaçlıyorsa; klasik, açık uçlu, kompozisyon türü soruları kullanır. Ama bunu gerçekleştirirken soruların puanlanmasının zorluğunu, ölçülmek istenmeyen davranışın soruya yansımalarının bir sorun olacağını, öğrencinin soruları cevaplarken düşünmesi ve yazması için gereken sürenin fazla olacağını, soru sayısının az olması sebebiyle sınavın geçerlik ve güvenilirliğinin sınırlı olacağını, soruların içeriğinin kişilere göre değişeceğini, ifade serbestisinin olduğunu dolayısıyla doğruluğu ve yanlışlığı tartışılacak yuvarlak ve şişirilmiş ifadelerin kullanılabileceğini bilir ve buna göre tedbirler alır.

Bazı özel noktaların öğrenci tarafından ne derece hafızada tutulduğunun ölçülmesi isteniyorsa veya hatırlanıp yazılması istenen bir sözcük (bir yer, bir ülke, bir rakam...) ya da bir cümle ise genellikle cevapları kısa, cevaplama işi az zaman alan, üst düzeyde zihin etkinliği gerektiren, dolayısıyla şansa ve tahmine fazla imkan tanımayan sınırlı cevaplı (hatırlatmalı) soruları kullanır. Ancak kısa cevaplı ve tamamlamalı bu tür soruları sorarken, ezberciliğin önüne geçecek tedbirleri de alır.

Öğrenilen konuyla ilgili bazı doğru ya da yanlış yargıların yani bir kısmı doğru bir kısmı yanlış ifadelerin ayırt edilmesi isteniyorsa; hazırlaması ve cevaplama işi hem kolay hem de az zaman alan ve objektif bir şekilde puanlanabilir sınıflamalı (doğru-yanlış) soruları kullanır. Ancak bunu hazırlarken; tahmini teşvik etmesi, tamamıyla yanlış soru hazırlama güçlüğü, belirsizlik, önemsiz ayrıntı isteme, cevabı etkileyen ipuçları verme... gibi zayıf yönleri dikkate alarak uygular.

Ölçme ve değerlendirme yaparken bir problem durumu sunan bir madde kökü ile bunu izleyen doğru cevap ve çeldiricilerden oluşan ya da madde kökü bir soru cümlesi veya eksik bir cümle olan çoktan seçmeli sorular da kullanılır. Bu tür soruların cevaplandırılmasının az zaman alması, çok sayıda soru içermesi ve geniş bir öğrenme alanı kapsamı sebebiyle yaygın bir biçimde kullanılır.

Bu tür çoktan seçmeli soruların bir başka çeşidi olarak da; kim, ne, nerede, ne zaman gibi sorularına cevap aranan durumlar için sıklıkla kullanılan, birbiriyle ilgisi olan iki grup halinde verilen ve bilgi öğelerinin belli bir açıklamaya göre birbirleri ile eşleştirilmesini gerektiren eşleştirme maddeleri kullanılır. Ancak bu soruların, konunun tam olarak kavranıp kavranmadığını, yargılamayı ve uygulanabilirliği yeterli derecede ölçmediği bilinir.

Yukarıda kısaca değinilen bu ölçme ve değerlendirme yöntemlerini uygularken kullanılan soruların güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi ve bunların dikkate alınarak, ölçülecek davranışa göre seçilerek uygulanması gerekir. Yoksa geçerli ve güvenilir bir ölçme olmadıkça, planladığımız amaçların gerçekleştirilmesine ilişkin somut bir bilgi elde etmek mümkün olamaz.

İlk ve orta öğretimde, hatta üniversitelerde okutulan bazı derslerde kullanılmasının daha uygun olacağını düşündüğümüz ve yukarıda belirtilen özellikleri dikkate alarak hazırlamaya çalıştığımız alternatif bir örnek çalışmayı aşağıda sunuyoruz. Bu sınav örneğinin esas alınarak ölçme aracını ölçülecek davranışa uygun seçme şartıyla ölçme ve değerlendirmelerin buna göre yapılmasının, yerine göre klasik yazılı yoklamalara göre daha güvenilir ve geçerli olacağı kanaatini taşımaktayız. Bu örnek çalışma, belirttiğimiz gibi hiç kullanılmayan bir model değildir. Ancak, coğrafya dersleri için yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bu da bizim için en önemli sorunlardan biridir. Her ders ve konuya uyarlanmak üzere hazırlanan ve aşağıda verilen bu sınav örneği; Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce (ÖSYM) geçmiş yıllarda uygulanan sınavlar dikkate alınarak; coğrafyanın konusu, coğrafyanın bölümleri, coğrafi konum, Dünya'nın özellikleri, harita bilgisi konularını kapsayan ve bir lise öğrencisine uygulanmak üzere hazırlanmıştır.

ÖRNEK BİR COĞRAFYA SINAVI (A sample of geography exam)

(Coğrafyanın konusu, coğrafyanın bölümleri, coğrafi konum, Dünya'nın özellikleri, Dünya'nın hareketleri ve harita bilgisi konularını kapsayan bu sorular; 1974 – 2003 döneminde ÜSS- ÖYS ve ÖSS'de çıkmış sorular dikkate alınarak hazırlanmıştır).

Yönerge: Sınavdaki toplam soru sayısı 83'tür. Cevaplama için önerilen süre ise yaklaşık 90 dakikadır.

Aşağıdaki cümlelerin içerisinde ve sonunda boş bırakılan kısımlara uygun olan cevapları yazarak tamamlayınız (Aşağıda boş bırakılan ve tamamlanması istenen eksik ifadeler bulunmaktadır. Bunları doğru şekilde tamamlayınız. Soruların sonunda cevabının yazılması için boş bırakılan kısımlara da uygun olan cevapları yazınız) (Her soru 2 puandır. 15 soru x 2= 30 Puan).

1. Bir ülkenin coğrafi konumu, büyüklüğü, şekli, arazi yapısı, iklimi ve doğal kaynaklarının milletler arası politikada oynadığı rolü inceleyen bilim dalına ..... denir.

2. Aydınlatma dairesi, ... ve ..... tarihlerde kutup dairelerinden teğet geçer.

3. Başlangıç meridyeninde yerel saat 13.01 iken 45 derece batı boylamında yerel saat ..... olur.

4. Ekvatordan 1554 km kuzeyde olan A noktasının yerel saati, başlangıç meridyenindeki bir yerin yerel saatinden 68 dakika ileridedir. Buna göre, A noktasının koordinatları ..... derece Kuzey, ... derece Doğu'dur.

5. Eşyükselti eğrileriyle çizilmiş bir topografya haritasında, eşyükselti eğrileri arasındaki mesafenin her yerde aynı olmamasının temel nedeni .....'dir.

6. I. Kutup Dairesi, II. Yengeç Dönencesi ve III. Ekvator üzerinde, aynı paraleli izleyerek Dünya çevresindeki turlarını aynı sürede tamamlayan üç aracın hızı en fazladan en az olana doğru nasıl sıralanır? .....>.....>..... .

7. Türkiye'de yerel saat kullanılsa, 39 derece doğu boylamında yer alan Elazığ'da saat 9.00 iken, Ankara'da 8.36 olur. Buna göre, Ankara ..... derece Doğu boylamı üzerindedir?

8. Türkiye'nin her yerinde 30 derece Doğu meridyeninin yerel saati kullanıldığı bir gün; Güneş 23 Eylül'de, 30 derece Doğu meridyenindeki İzmit'te saat 6.00'da doğduğu gün, 29 derece Doğu meridyenindeki İstanbul'da saat kaçta batar?
.....

9. 36°- 42° Kuzey paralelleri ile 26°- 45° Doğu meridyenleri arasında yer alan Türkiye'nin Güneydoğu köşesinin koordinatları ..... derece Kuzey, ... derece Doğu'dur.

10. Yerel saati, başlangıç meridyenindeki yerel saatten 60 dakika geri olan yerin boylamı ..... derece Batı'dır.

11. Yerel saatleri 3 saat farklı olan iki nokta arasında ..... derecelik boylam farkı vardır.

12. 21 Aralık'ta, Güneş ışınlarını 90 derecelik açıyla geldiği paralel .....'dir.

13. Eşyükselti eğrileri bazı yerlerde de bir nokta halini alabilir. Eğrilerin bir nokta halini aldığı yerlere verilen genel ad .....'dir.

14. 1/2.000.000 ölçekli haritada bir akarsuyun uzunluğu 4,1 cm ölçülmüştür. Bu akarsuyun gerçek uzunluğu kaç km'dir? ..... km.

15. Boyu 4 cm, toplam gösterdiği uzunluğu ise 100 km olan bir çizik ölçeğin, kesir ölçek cinsinden değeri nedir? .....

Aşağıdaki cümlelerin doğru ya da yanlış olduklarını belirtiniz? Doğru cümlelerin başına (D), yanlış cümlelerin başına (Y) harfi koyunuz (Her soru 0,4 puandır. 15 soru x 0,4= 6 Puan).

D-Y	Soru
( )	16. "Coğrafi Konum" bir ülkenin jeopolitik durumunu belirleyici "değişmeyen" bir etkidir.
( )	17. Güneş, 21 Haziran ve 21 Aralık tarihlerde aynı meridyen üzerinde bulunan yerlerde aynı anda doğar ve aynı anda batar?
( )	18. Yer eksenini ile Ekvator düzlemi arasında 23 derece 27 dakikalık bir açı olması nedeniyle, aynı boylam üzerinde, Güneş 21 Haziran'da Türkiye'nin kuzeyindeki bir noktada güneyindeki bir noktaya göre daha geç batar.
( )	19. Bir ülke içinde, her yerin kendine özgü "yerel saat"i vardır. Ancak o ülkede bunlardan sadece biri ya da birkaçı ortak saat olarak kullanılır. Bir ülkede birden çok ortak saat kullanılmasının nedeni o ülkenin doğu-batı yönünde genişliğinin fazla olmasındandır.
( )	20. Yerküre çevresinde, dairesel bir yörüngede hareket eden TÜRSAT-C uydusu, Türkiye'deki sabit bir noktayı sürekli olarak görülmekte ise, uydunun hızı için, seyredilen noktadakinden daha azdır denilir.
( )	21. Haritalarda izohipslerin çok sık geçtiği yerlerde eğim azdır
( )	22. İki meridyen arasındaki uzaklığın Ekvator'dan kutuplara gidildikçe azalmasının nedeni eksen eğikliğidir.
( )	23. Yeryüzünde birbirinden farklı konumlara sahip iki noktasının yerel saatlerinin aynı olması, boylamlarının da aynı olduğunu gösterir?
( )	24. Aynı büyüklükteki kağıtlara aynı ölçekle çizilen bir dağın eşyükselti eğrileri, bir ovayı gösteren eşyükselti eğrilerine göre daha seyrek aralıklarla çizilir?
( )	25. Güneş, Ekvator üzerindeyken biri kuzey diğeri güney yarımkürede olan iki noktada, Güneş aynı saatte doğar aynı saatte batar.
( )	26. Yerkürenin eksenini yörünge düzlemine dik olsaydı, gece ile gündüz süreleri birbirine eşit olacak, mevsimler oluşmayacaktı.
( )	27. Dünya'nın gerçek alanı ile izdüşüm alanı arasında büyük bir fark olmasının temel sebebi eksen eğikliğidir.
( )	28. Yerinin eksenini etrafında dönüşü sırasında, Hatay'daki çizgisel hız

Sinop'takinden daha azdır.

- ( ) 29. Harita ile plan ölçek kullanılmaları yönüyle birbirine benzerler.
 ( ) 30. Türkiye'de illerin dağılımı (idari bölünüş) gösteren haritalar, şehir merkezlerinin yükseltilerini belirlemede yetersiz kalır.

Aşağıda verilen I. sütundaki (31-40 sorular) sorulardan her birinin cevabı II. sütunda verilmiştir. Soruya cevap olan seçeneğin başındaki harfi, sorunun solundaki ilgili kutucuğa yazınız (Bunu yaparken, cevap sütunundaki her bir seçeneğin birden fazla sorunun cevabı olabileceğine, bazı seçeneklerin de hiçbir sorunun cevabı olmayabileceğine dikkat ediniz) (Her soru 0,9 puandır. 10 soru x 0,9= 9 Puan).

I. SÜTUN

(Soru sütunu)

II. SÜTUN

(Cevap sütunu)

- ( ) 31. Aralarında 1 derecelik fark bulunan iki paralel arasındaki uzaklık değişmezken, aralarında 1 derecelik fark bulunan iki meridyen arasındaki uzaklık ekvordan kutuplara gidildikçe azalmaktadır. Meridyen arasındaki uzaklığın değişmesi, Dünya'nın hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?
 ( ) 32. Güneş ışınlarının Dünya üzerindeki bir noktaya düşüş açısının yıl boyunca değişmesinin temel sebebi nedir?
 ( ) 33. Dünya'da etkili olan okyanus akıntıları incelendiğinde, kuzey ve güney yarımkürede halkalar oluşturdukları görülür. Bu oluşumun ana etken nedir?
 ( ) 34. Kuzey yarımkürede yaz koşulları yaşanırken güney yarımkürede kış koşulları yaşanmasının temel nedeni nedir?
 ( ) 35. Dünya'nın hangi özelliği paralellerin Ekvator'dan kutuplara gidildikçe küçülmesinde etkili olmuştur?
 ( ) 36. Şubat ayının 28 gün çekmesinde Dünya'nın hangi özelliği etkili olmuştur?
 ( ) 37. Gel- Git oluşumunda, Ay'ın çekim etkisinin Güneş'ten daha fazla olmasının temel nedeni nedir?
 ( ) 38. Dünya'nın günlük ve yıllık hareketleri göz önüne alındığında, Türkiye'ye yatay bir düzlem üzerinde dik olarak yerleştirilen bir çubuğun gölge uzunluğunun yazın kısa, kışın ise uzun olmasının temel sebebi nedir.
- (A) Kutuplardaki basıklık oranı
 (B) Dünya'nın yörüngesindeki hızının artması- azalması
 (C) Gece - Gündüz oluşumu
 (D) Dünya'nın eksen eğikliği
 (E) Mevsimlerin oluşumu
 (F) Dünya'nın Güneş etrafındaki hareketi
 (G) Kutuplar çapının Ekvator çapından küçük olması
 (H) Dünya'nın şekli
 (I) Yörüngesinin elips

- ( ) 39. Dünya haritaları yapılırken, kara ve denizlerin yerküre üzerindeki biçimleri ve genişlikleri tam olarak yansıtılmamakta ve boyutlarında gerçeğe uymayan bozulmalar olmaktadır. Bu durumun temel sebebi yandakilerden hangisidir? (J) Dünya'nın Güneş'e yaklaşım uzaklaşması (K) Ay'ın Dünya'ya Güneş'ten daha yakın olması (L) Dünyanın günlük hareketi
- ( ) 40. Türkiye'de mevsimlerin meydana gelmesinde, gece-gündüz sürelerinin birbirinden farklı olmasında ve değişmesinde etkili olan temel faktör nedir?

Aşağıdaki soruların doğru cevabını işaretleyiniz (Her soru 1 puandır. 40 soru x 1= 40 Puan).

Soru
41. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin özel konumunun sonuçlarından değildir?

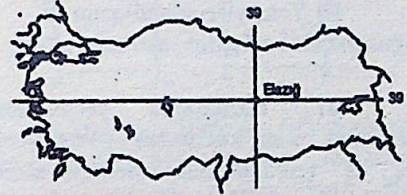
- A) Güneş ışınlarının 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerinde en dik 54° açıyla düşmesi
B) Doğu ve batı kültürlerinin karşılaşma sahasında bulunması
C) Türkiye'deki göçlerin batı bölgelerine yönelmesi.
D) Tarihi ve doğal zenginliklerin önemli bir turizm potansiyeli oluşturması
E) Ortalama yükseltisinin Avrupa ülkelerinden daha fazla olması.

43. Güneş ışınlarının Ekvatora dik geldiği bir günde, Dünya üzerinde aşağıdakilerden hangisi gözlenir?

- A) Kuzey yarımkürede yaz başlangıcı
B) Gece – gündüz eşitliği
C) Güney yarımkürede en kısa gölge boyu
D) Kutup dairelerinde sürekli gece
E) Dönencelerde en uzun gündüz

45. 36° - 42° Kuzey paralelleri ile 26° - 45° Doğu boylamları arasında bulunan Türkiye'de her yerin kendine özgü

42.

Yukarıda koordinatları verilen Elazığ'a 23 Eylül'de Güneş ışınlarının düşme açısı kaç derecedir?

- A) 28 B) 39 C) 51 D) 62
E) 74

44. Türkiye kıyılarını dolaşan bir araştırmacı gittiği yerin su sıcaklığının İzmir kıyılarından daha yüksek olduğunu görmüştür.

Bu kişinin ulaştığı il aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Çanakkale B) Antalya C) Tekirdağ
D) Rize E) Zonguldak

46. İki boylam arasındaki yerel saat farkı 4 dakikadır.

yerel saati vardır. Ancak bunlardan yazın 45° , kışın 30° doğu boylamlarının yerel saatleri ortak saat olarak kullanılır.

Yalnızca bu bilgilere dayanarak aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

A) Yıl içinde iki farklı ortak saat kullanılır.

B) Yaz ile kış saati uygulaması arasında bir saat fark vardır.

C) İleri ve geri saat uygulaması Güneş enerjisinden daha fazla yararlanmak için başlatılmıştır.

D) Yaz saati uygulamasında saatler 1 saat geri alınır.

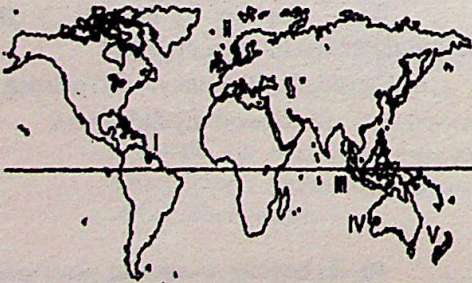
E) Yaz aylarında ülkenin en doğusundaki boylamın saati esas alınır.

47. Haritalarda yerşekillerini göstermek için kullanılan yöntemlerden biri de renklendirme metodudur. Bu metoda göre göl, deniz ve okyanuslar mavi ve tonlarıyla gösterilirken, karalar; yükseltisine göre 0 - 200 metre arası yeşil, 200 - 500 metreler arası açık sarı, 500 - 1000 metreler arası ve daha yüksek yerlerde yüksekliğine göre, kahverengi ve tonlarıyla gösterilmektedir.

Buna göre, aşağıdaki ovalardan hangisinin haritadaki rengi yeşildir?

- A) Erzurum B) Bafra C) Ankara
D) Konya E) Malatya

49.

Güneş'in ufuktaki hareketi yukarıda verilen enlemlerden

İki boylam arasındaki uzaklığın Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe azaldığı bilindiği halde bunların Güneş'in önünden geçme sürelerinin birbirine eşit olması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

A) Çizgisel hızın Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe azalmasıyla

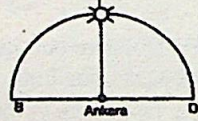
B) Dünya'nın kutuplardan basık olmasıyla

C) Yerin eksenini ile yörünge düzlemi arasındaki $66^\circ 33'$ lık açıyla

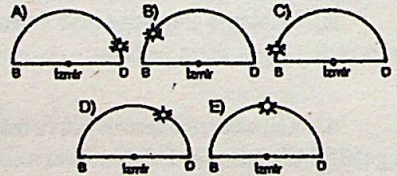
D) Meridyen dairelerinin uzunluğunun Ekvator uzunluğundan kısa olmasıyla

E) İki paralel arasındaki uzaklığın her yerde 111 km olmasıyla

48.

Güneş yukarıdaki gibi Ankara boylamı üzerindeyken İzmir'de hangi konumda görülür?

50. Güneş ışınları dönenceler arası bölge dışındaki bir yere dik açıyla gelmez.

Buna bağlı olarak yere dikilen bir çubuğun gölge boyu hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Ekvator'da gölge boyu 23 Eylül'de sıfır olur.

B) Yengeç Dönencesi'nde gölge güneye hiç düşmez.

C) Oğlak Dönencesi'nde 21 Haziran'da gölge boyu sıfır olur.

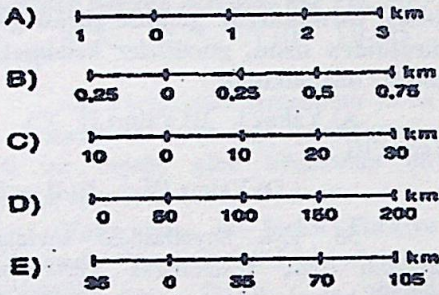

hangisinde en hızlıdır?

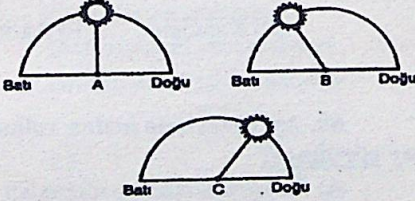
A) I B) II C) III D) IV

E) V

51. Patika yol, mezarlık, su kaynakları, çeşme, bataklık, taşlık gibi ayrıntıları haritada göstermek isteyen bir kişi aşağıdaki ölçeklerden hangisini kullanırsa daha başarılı olur?

53. Aşağıdaki şekillerde üç ayrı merkezde 21 Mart tarihinde aynı anda Güneş'in gökyüzündeki konumları verilmiştir.

Buna göre, verilen merkezlerle ilgili olarak aşağıda söylenenlerden hangisi yanlıştır?

- A) C'de Güneş A ve B'den daha sonra batacaktır.
- B) A'da yerel saat 12.00'dür.
- C) A ile B arasındaki yerel saat farkı B ile C arasındaki yerel saat farkından fazladır.
- D) B'de Güneş en önce doğmuştur.
- E) C merkezi en batıdadır.

55. Aşağıdaki grafikte 21 Haziran tarihinde Kuzey Yarımküre'de aynı

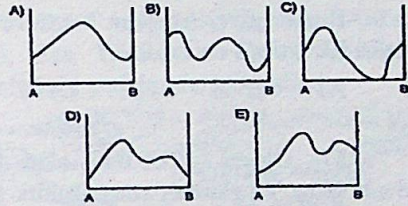
D) Dönenceler arasında gölge boyu yılda iki defa sıfır olur.

E) Dönenceler dışında gölge boyu sıfır hiç olmaz.

52.

Yukarıda izohips eğrileri ile çizilen alanda A ve B arasındaki kesitin profili aşağıdakilerden hangisidir?

54. Herhangi bir yerin Ekvator'a ve Başlangıç Meridyenine göre açı cinsinden uzaklığına matematik konum denir. Bu konum paralel ve meridyen dairelerinden yararlanılarak belirlenir. Bir yerin yükseltisi, yerşekilleri, komşu ülkeleri, ticareti, yolları ve geçitler üzerindeki durumu ve sonuçlarına da özel konum denir.

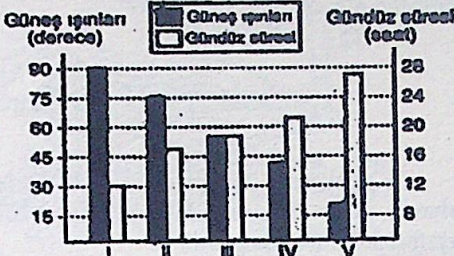
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin özel konumunun bir sonucu olamaz?

- A) Ortalama yükseltisinin 1132 m olması
- B) Tuz Gölü çevresinin en az yağış alan yörelerden biri olması
- C) Ortadoğu ve Hazar petrollerinin Akdeniz'e ulaştırılmasında önemli bir yerde olması
- D) Tarihi ipek yolunun buradan geçmesi
- E) Trabzon'un yıllık deniz suyu sıcaklığının Antalya'nınkinden daha düşük olması

56. Aşağıda Dünya'nın Güneş etrafındaki yörüngesi ve konumları

meridyen üzerindeki farklı kentlerin güneş ışınlarını alma açıları ile gündüz süreleri verilmiştir.

Buna göre, verilen kentlerden hangisi Ekvator'a en uzaktır?

- A) I B) II C) III D) IV
E) V

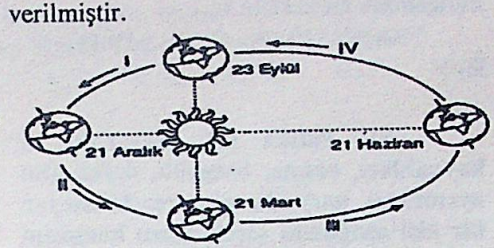
57. Ölçeği 1/600.000 olan bir haritada X ve Y noktaları arası uzaklık 1,4 cm'dir. İkinci haritada aynı noktalar arası uzaklık 4,2 cm olduğuna göre bu ikinci haritanın ölçeği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 1/100.000 B) 1/200.000 C) 1/300.000
D) 1/1.200.000 E) 1/1.800.000

59. İstanbul'da oturan bir kişi, 21 Aralık'ta aşağıdaki şehirlerden hangisine giderse, gittiği şehirde gece süresinin İstanbul'dan daha uzun olduğunu görür?

- A) Moskova B) Atina C) Şam
D) Tahran E) Bakü

61. Aşağıda Kadıköy ile İzmit arasındaki uzaklık harita üzerinde gösterilmiştir.

Buna göre, hangi konumda kuzey yarımkürede gündüz süresi gece süresinden uzun, gündüzler kısaltmakta geceler uzamaktadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) Yalnız IV E) II ve IV

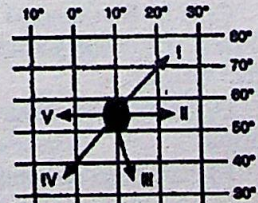
58. Eşit boyutlardaki sayfalara sayfanın tümü kullanılarak Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin haritaları çizilmiştir. Buna göre, aşağıdaki bölgelerden hangisine ait haritanın ölçeği en büyüktür?

- A) Güneydoğu B) Doğu
C) İç D) Karadeniz E) Akdeniz

60. Ay yüzeyinde neden volkanik olay görülmez?

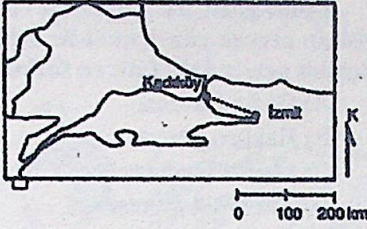
- A) Atmosferi bulunmadığından
B) Fazla meteor düştüğünden
C) İç ısısını yitirdiğinden
D) Dünyanın uydusu olduğundan
E) Meteorolojik olaylar görülmediğinden

62.

Yukarıdaki taralı bölgeden işaretli ok yönünde hareket eden hızları

eşit beş araçtan hangisi bir saat sonra Kuzey Kutup Dairesi'ne en çok yaklaşır?

- A) I. B) II. C) III D) IV.

E)V

Buna göre Kadıköy-İzmit arası kuş uçuşu uzaklık gerçekte kaç km. dir?

- A) 50 B) 75 C) 100 D) 125

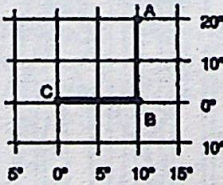
E) 150

63. Yeryüzünün tamamının ya da bir bölümünün kuşbakışı görünüşünün belli bir ölçüğe göre küçültülüp bir düzleme aktarılmasına harita denir.

Buna göre, iki farklı Türkiye haritasında Van Gölü'nün boyutlarının birbirinden farklı olması aşağıdakilerden hangisinin bir sonucudur?

- A) Şeklinin
B) Ölçeklerinin
C) Çevre yükseltisinin
D) Matematik konumunun
E) Büyük bir göl olmasının

65.

Yukarıda verilen A, B, C yolu kaç km dir?

- A)333 B)444 C)2220 D)3330

E)4440

67. Aşağıdaki şekilde Dünya'nın kuzey kutbundan görünüşü ve eksenini etrafındaki dönüş yönü verilmiştir

64. Aşağıdaki haritada Ankara, Oslo, San Francisco, Kahire ve Pekin şehirlerinin yerleri gösterilmiştir.

Buna göre haritada belirtilen şehirlerden hangisinde gece-gündüz uzunluğu en fazla değişir?

- A) Ankara B)San Fransisco

C) Oslo

D)Kahire

E)Pekin

66. Gece ve gündüz sürelerinin yıl içinde değişmesinin temel nedeni;

I. Boylam

II. Bakı

III. Eksen eğikliği

faktörlerinden hangilerine

bağlıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C)

Yalnız III

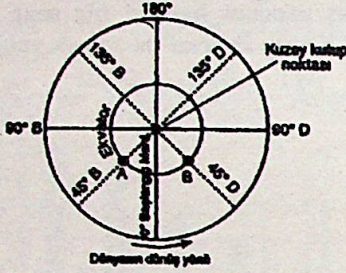
D) I ve III

E) II ve

III

68. Bir yerin izdüşüm yüzölçümü, arazideki yükseklikler ve çukurluklar dikkate alınmadan her yer düzlük kabul edilerek yapılan hesaplamalar sonucu elde edilir. Gerçek yüzölçümü ise bu yükseklik ve çukurluklar dikkate alınarak hesaplanır.

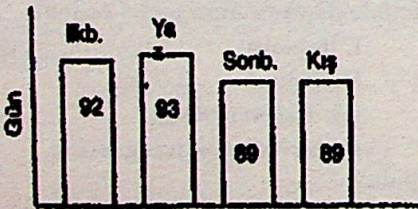
Buna göre A noktasında yerel saat 10.30 iken B noktasında yerel saat kaçtır?

- A) 04.30 B) 07.30 C) 13.30
D) 16.30 E) 19.30

69. Türkiye'nin tümü ile gösterildiği fiziki duvar haritası ile tümüyle gösterildiği atlas sayfasındaki bir fiziki haritası aşağıdaki özelliklerinden hangisi bakımından benzerlik gösterir?

- A) Matematik konumları
B) Haritadaki ayrıntıları
C) Ölçekleri
D) Kağıtta kapladıkları alan
E) Kullanım amaçları

71. Aşağıdaki grafikte Kuzey Yarımküre-deki mevsim süreleri verilmiştir.

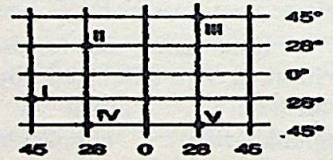
Buna göre, mevsimlerdeki bu eşitsizlik Dünya'nın aşağıdaki özelliklerinden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Geoid şeklinde olmasıyla
B) Yörüngesindeki hızın artması ve azalmasıyla
C) Eksen etrafındaki hızında farklılaşmasıyla
D) 23° 27' eksen eğikliğiyle

Buna göre, aşağıdaki yörelerden hangisinin gerçek yüzölçümü ile izdüşüm yüzölçümü arasındaki fark en fazladır?

- A) Gediz Havzası
B) Hakkari yöresi
C) Ergene Havzası
D) Tuz Gölü çevresi
E) Gaziantep yöresi

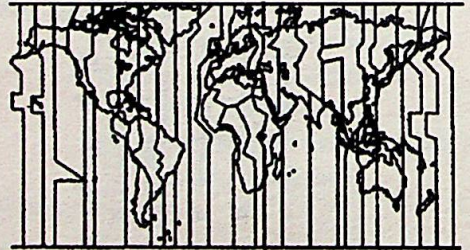
70.

Yukarıdaki şekilde verilen noktalardan hangisinin koordinatı 28° Batı, 45° Güneydir?

- A) I B) II C) III D) IV
E) V

72. Aşağıda Dünya üzerindeki saat dilimleri gösterilmiştir.

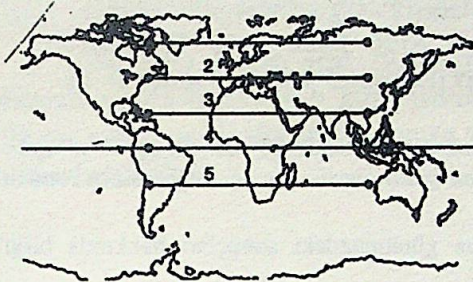
Bu saat dilimlerini sınırlayan çizgilerin meridyenler gibi düz çizilmemesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Meridyen boylarının eşit olması
B) Yer şekillerinin farklılığı
C) Dünya üzerinde saat birliğine varılmak istenmesi
D) Ülke ve bölge sınırlarından

E) Uydusu olan Ay'ın çekim etkisiyle

73.

Yukarıda verilen haritadaki uzunlukları ve aralıkları eşit 5 ayrı doğrudan hangisi en fazla meridyen tarafından kesilmiştir?

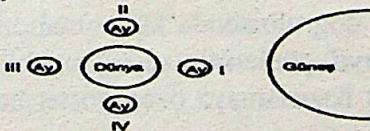
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

E) 5

75. Ekvatorun 3330 km kuzeyinde bulunan ve yerel saati başlangıç meridyeninden 2 saat 12 dakika ileri olan bir yerin koordinatları aşağıdakilerden hangisidir.

- A) 33° Kuzey, 14° Doğu
B) 30° Kuzey, 15° Doğu
C) 40° Kuzey, 33° Doğu
D) 33° Kuzey, 30° Doğu
E) 30° Kuzey, 33° Doğu

77. Aşağıda Ay, Dünya ve Güneş'in konumu verilmiştir.

Buna göre, Ay ve Güneş tutulması konumu aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

Güneş tutulması	Ay tutulması
A) I	II
B) I	III
C) III	I
D) III	II
E) II	IV

etkilenmesi

E) Ortalama değerlere ulaşmak istenmesi

74. Aşağıdaki haritada 20 derece Doğu boylamındaki Bingazi ile 80 Derece Doğu boylamındaki Haydarabat'ın coğrafi konumları gösterilmiştir.

Buna göre 21 Mart günü Haydarabat'ta saat 14.20 iken Bingazi'de yerel saat kaçtır?

A)18.20 B)10.20 C)12.00 D)06.20

E)13.40

76. Dünya üzerinde farklı yarım kürelerdeki iki ayrı noktanın çizgisel hızlarının aynı olması aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

- A) Ekvator'a uzaklıklarının aynı olmasıyla
B) Boylamlarının aynı olmasıyla
C) Yükseltilerinin aynı olmasıyla
D) Doğal bitki örtülerinin benzer olmasıyla

E) İklimlerinin benzer olmasıyla

78.

Yukarıda verilen merkezlerden hangisinde yıl boyunca en uzun gece ve en uzun gündüz yaşanır?

- A) Kırklareli B) Çankırı C) Muğla
D) Antakya E) Hakkari

79. Ölçeği 1/1.500.000 olan bir haritada 2,4 cm'lik uzaklık gerçekte kaç km'dir?

A) 36 B) 32 C) 26 D) 24 E) 18

80. 1/200.000 ölçekli bir haritada iki merkez arasındaki uzaklık 12 cm, yük-selti farkı ise 1200 m dir. Buna göre, bu merkezler arasındaki eğim binde kaçtır?

A) 10 B) 20 C) 30 D) 40 E) 50

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız? (Her soru 5 puandır. 3 soru x 5= 15

Puan).

81. Ekvator düzlemi ile yörünge düzlemi arasındaki $23^{\circ} 27'$ lik açı 0° olsaydı, Dünya ile ilgili birtakım olgular bugünkünden farklı olurdu. Bu açı değişiminin sonucu neler olabilir? Yazınız.

82. Türkiye'nin coğrafi konumunun günümüzdeki sonuçları hakkında bilgi veriniz?

83. Dünya haritaları, gerçeğe tam uygun olarak çizilmiş haritalar değildir. Bu haritalarda görünen, gerçeğin az ya da çok benzeridir. Haritalardaki bu bozulmanın nedeni hakkında bilgi veriniz?

SONUÇ

Coğrafya eğitimi alan öğrencilerin başarısı ile ilgili doğru bir değerlendirme yapmak oldukça zordur. Bunun için coğrafya öğretmeninin, yeterli veriyi çeşitli ölçme teknikleri kullanarak elde etmesi ve kullanması gerekmektedir. Çünkü, coğrafya dersiyle elde edilmek istenen davranış değişiklikleri öğrencinin ileriki yıllarda yapacağı bir davranış değişikliği de olabilir. Bu durum, başarının ölçülmesinde kullanılan araçların çeşitliliğini artırmaktadır.

Coğrafya öğretmeni, ölçülmek istenen davranış değişikliklerini en uygun ölçekleri kullanarak ölçmeli ve değerlendirmelerini de buna göre yapmalıdır. Bunu yaparken; klasik, açık uçlu, kompozisyon, kısa cevaplı, tamamlamalı, doğru-yanlış, çoktan seçmeli ve eşleştirmeli soru türlerinin sadece birini ya da tamamını hedefleri doğrultusunda kullanmalıdır. Bu soru türlerinin her birinin güçlü ve zayıf yönlerinin olduğunu bilerek, ihtiyaçları karşılayacak nitelikte sorular hazırlamaya özen göstermeli ve buna göre tedbirler almalıdır.

Çalışmamızda verilen bu tür örnek sınavların, coğrafya eğitiminin belli aşamalarında fazlaca kullanılmasının ve yaygınlaştırılmasının iyi sonuçlar vereceği unutulmamalıdır. İlk ve orta öğretimde kullanılan ders kitaplarında bu tür soru örneklerine daha çok yer verilmeli, sınavlarda da sıkça kullanılmalıdır. Bu tür sınavlar hazırlanırken, soruların zümre

öğretmenleri tarafından hazırlanmasına özen gösterilmelidir. Sınav sorularının, öğrenilen konuların tamamını kapsamına önem verilmelidir. Ayrıca soruların ve sınavların yüzdesinin konuların veya işlenen dersin kapsamına göre değişiklik göstermesine dikkat edilmelidir.

Sonuçta, ölçme aracı olarak kullanılan bu soru türlerinden sadece birinin ya da tamamının kullanılmasının doğru olduğu savunulmamalı, ölçme aracının ölçülecek davranışa ve konu içeriğine göre değişebileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

BAHAR, M. 2001, Çoktan Seçmeli Testlere Eleştirel Bir Yaklaşım ve Alternatif Metotlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 1. Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 Haziran 2001, İstanbul.

BALCI, A., 2001, Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler. Pegem A Yayınevi. Ankara.

BİNBAŞIOĞLU, C., 1983, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Binbaşıoğlu Yayınevi, 4. Baskı. Ankara.

ÇAM, Ö., BAYRAKLI, B., DODURGALI, A., 1998, İmtihan Pedagojisi ve Ölçme – Değerlendirme Teknikleri. M.Ü. İFAV Yayınları Nu. 54. İstanbul.

DEMİREL, Ö., 2002, Planlamadan Değerlendirmeye Öğrenme Sanatı. 4. Baskı, Pegem A Yayınevi. Ankara.

DOĞANAY, H. 2002, Coğrafya Öğretim Yöntemleri. Aktif yayınları, 5. Baskı. Erzurum.

ERDEN, M., Sosyal Bilgiler Öğretimi. Alkım Yayınevi, İstanbul.

GÜNGÖRDÜ, E., 2002, Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafyada Öğretim Yöntemleri. İlkeler ve Uygulamalar. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

ÖZÇELİK, D. A., 1981, Okullarda Ölçme ve Değerlendirme. ÜSYM-Eğitim Yayınları: 3. Ankara.

ÖZÇELİK, D. A., 1988, Ölçme ve Değerlendirme. ÖSYM Yayınları, Ankara.

ŞABAN, A., 2000, Öğrenme Öğretme Süreci (Teori ve Yaklaşımlar), Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

TEKİN, H., 1996, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Yargı Yayınları, No: 17, 9. baskı. Ankara.

TURGUT, M. F., 1995, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları. Gül yayınevi, 10. Baskı. Ankara.

YALIN, H. İ., 2001, Öğretim Teknolojileri ve Meteryal Geliştirme. 5. Baskı. Ankara.

YILDIRIM, C. 1966, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ayyıldız Matbaası, Ankara.

YILMAZ, H., 1997, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Özeğitim Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı. Konya.

1974 - 2003 dönemi ÖSS-ÖSS ve ÖYS coğrafya soruları.